

ISIKUANDMETE AVALIKUSTAMINE MEEDIAS: ANDMEKAITSE INSPEKTSIOONI SEKKUMISKRITEERIUMID

Kinnitatud 19.11.2015

Muudetud 19.03.2019

Dokumendis selgitame, millistel juhtudel saab Andmekaitse Inspeksioonile esitada kaebust isikuandmete meedias avalikustamise peale ning millised muud õiguskaitsevahendid on inimesel oma õiguste kaitseks.

Meediana käsitletakse käesolevas dokumendis nii professionaalset meediat (päeva- ja nädalalehed, tele- ja raadiokanalid) kui ka blogisid, netifoorumeid ja sotsiaalmeedia suhtlusvõrgustikke. Mõlemad võivad sisaldada ajakirjandusliku eesmärgiga artikleid ning meelelahutust. Erinevalt meelelahutusest on ajakirjanduslikul eesmärgil lubatud isikuandmeid avalikustada ka ilma inimese enda nõusolekuta.

1. Õigusnormid

Isikuandmete kaitse seaduse § 4 kohaselt võib isikuandmeid ilma inimese enda nõusolekuta töödelda, eelkõige avalikustada meedias järgmiste tingimuste üheaegse täitmise korral:

- 1) isikuandmed avalikustatakse ajakirjanduslikul eesmärgil,
- 2) konkreetse isiku tuvastataval kujul avalikustamiseks on avalik huvi,
- 3) seda tehakse kooskõlas ajakirjanduseetika¹ põhimõtetega ning
- 4) andmete avalikustamine ei kahjusta ülemäära selle inimese õigusi.

Ajakirjanduslik eesmärk tähendab Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt ideede ja informatsiooni levitamist, mis aitavad edendada debatti demokraatlikus ühiskonnas. Need on teemad, mis on avaliku huvi orbiidis. Uudishimu ei tähenda veel avalikku huvi. Ulatuslik ajakirjandusvabaduse kaitse ei laiene avalikkuse uudishimu rahuldamisele kellegi eraelu detailide osas, mis ei ole seotud avalike ülesannete täitmisega ning mille taga on üksnes avaldaja majandushuvid. Samuti ei laiene see kuulujuttudele ning sensatsioonihimulistele uudistele, mille eesmärk on üksnes erutada lugejate meeli ja lahutada meelt; avaldatule, mille ainus eesmärk on solvamine.

Isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 17 annab isikule õiguse teatud juhtudel nõuda oma isikuandmete kustutamist. Seda eelkõige juhul, kui andmed avaldati ilma õigusliku aluseta või kui andmete avaldamise algne eesmärk on täidetud.

Kohtupraktika kohaselt vastutab portaalipidaja ka kasutajate poolt loodud sisu eest (nt uudisteportaali kommentaarid).² Samuti saab kohtupraktika kohaselt võlaõigusseaduse alusel sundida meediaväljaannet pöörduma otsingumootori pidaja poole, et lisaks meediaväljaandes avalikustamise lõpetamisele eemaldataks sama info ka interneti otsingutulemustest.³

Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 77 kohaselt on inimesel õigus pöörduda ka kaebusega Andmekaitse Inspeksiooni, kui ta leiab, et teda puudutavate isikuandmete töötlemine rikub isikuandmete töötlemise nõudeid. See aga ei tähenda, et Andmekaitse Inspeksiooni kaudu saab ära lahendada kõik sellised juhtumid.

¹ <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>.

² Riigikohtu 10. juuni 2009. a lahend kohtuasjas 3-2-1-43-09 ning samas asjas tehtud Euroopa Inimõiguste Kohtu 16.06.2015 a otsus asjas 64569/09.

³ Riigikohtu 9. detsembri 2010. a lahend kohtuasjas 3-2-1-127-10.

Andmekaitse Inspeksioon on korrakaitseorgan korrakaitseaduse tähenduses ja lähtub menetluse algatamisel korrakaitseaduse reeglitest.

Korrakaitseaduse § 4 lõike 2 kohaselt on korrakaitseorgani sekkumine eraõiguslikesse suhtesse põhjendatud üksnes järgmistel tingimustel:

- 1) kohtulikku õiguskaitset ei ole võimalik õigel ajal saada;
- 2) ilma korrakaitseorgani sekkumiseta ei ole õiguse realiseerimine võimalik või on oluliselt raskendatud;
- 3) kui ohu tõrjumine on avalikes huvides.

Menetluse alustamiseks peavad olema täidetud kõik kolm tingimust.

Korrakaitseaduse seletuskirjas⁴ on selgitatud, et „Isikute subjektiivsete õiguste kaitsmine on eelkõige kohtuvõimu funktsiooniks. Kui täitevvõim korrakaitseorganite näol hakkaks lahendama isikute õigusi ja vabadusi puudutavaid küsimusi, konkureerides kohtuvõimuga, tooks see kaasa võimude lahususe põhimõtte rikkumise, tekiks õiguskindlusetus ja omavolioht. Korrakaitseorganid ei suuda ega peagi suutma igal juhtumil kindlaks teha isikute vahelisi tegelikke õigussuhteid, mis eraõiguslike vaidluste lahendamisel võib olla vägagi keeruline.”

Ka Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) toonitab igas ajakirjandusteemalises kohtuotsuses, et väljendusvabadus kujutab endast ühte demokraatliku ühiskonna möödapääsmatult vajalikku alustala, on üks põhitingimusi demokraatliku ühiskonna arenguks ning iga indiviidi vabaks eneseteostuseks. EIK praktika kohaselt **peab väljendusvabaduse piiramise järele olema rõhuv sotsiaalne vajadus.**

2. Sekkumiskriteeriumid

Suure tõenäosusega **võtab Andmekaitse Inspeksioon kaebuse menetlusse**, kui esineb mõni järgmistest asjaoludest:

• **Olukord nõuab kiiremat tegutsemist kui seda võimaldab tsiviilkohtumenetlus.**

Näiteks internetis on avalikustatud ebaseaduslikult eriliigilisi (delikaatsed) isikuandmed ning andmete kättesaadavuse ja pideva edasilevimise tõttu ei oleks hilisemal sekkumisel enam mingit mõtet, sest pöördumatu kahju on tekitatud.

• **Inimene, kelle kohta andmed on avalikustatud, on abitus või eriliselt haavatavas seisundis ning ei saa ise enda õigusi kaitsta.**

• **Kahjustatud isik on alaealine**

• **Eriliigilised isikuandmed, mis tõesti ka on eriliigilised.**

Siinkohal ei lähtu Andmekaitse Inspeksioon pelgalt isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 9 sisalduvast eriliigiliste isikuandmete loetelust, vaid hindab, kas andmed on tõepoolest eraelulised ning riivavad. Eeskätt on eriliigilised inimese tervises seisundit ning seksuaalelu puudutavad andmed. Samas ei tähenda see, et Andmekaitse Inspeksioon sekkub alati, kui mingi vähimgi terviseinfo on avalikustatud. Näiteks infokild, et „ametnik oli sel päeval haiguslehel” pole kuigi

⁴ Korrakaitseadus 49 SE – kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8a9c2286-06fc-65d2-957b-bd9e11a940c4>.

sügavalt riivav. Samas haigusloo või ravi, õnnetuse, samuti väärarengute ülidetailne kirjeldus on sügavalt isiklik ning selle avalikustamine võib olla lausa inimväärlikust alandav. Samuti on inimesele ülemäärane riive, kui avaldatakse, et ta on tõsise kuriteo (nt vägistamine) ohvriks langenud.

- **Rikkumine puudutab suurt hulka inimesi või on korduv.**

Näiteks andmelekke tulemusel mitteavalikust andmekogust saadud kogumispensionide saldode top 100 avalikustamine või levib ühesugune väärpraktika, nt vähetähtsate väärtegade toimepanijate nädala nimekirjade avalikustamine isikustatult ning otsingumootoritele avatuna veebiväljaandes.

- **Avalikustatakse raske õigusrikkumise teel saadud andmeid või on avalikustamine ise raske õigusrikkumine.**

Näiteks kui eriliigilisi isikuandmeid avaldab meedias isik, kelle suhtes kehtib kõrgendatud konfidentsiaalsuskohustus (näiteks arst); kui avalikustatud isikuandmed on saadud arvutisüsteemi sissetungimise tulemusel; kui ajakirjandus on astunud üle igasugustest headest tavadest, nt näidatakse enesetapu sooritanut isikustatult ja võikalt.

Tulenevalt isikuandmete kaitse seaduse § 4 ja korraaitseaduse § 4 lg 2 koosmõjust ning võttes arvesse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat ei sekku Andmekaitse Inspektsioon üldjuhul järgmistel juhtudel:

- **Avalikustatakse poliitikute, kõrgete riigi- ja omavalitsusametnike, ärimeeste, ajakirjanike ning teiste avaliku elu tegelaste (sportlased, meelelahutustöötajad ja teised end ise oma käitumisega avalikkusele eksponeerivad isikud) ning avaliku huvi orbiidis olevate (nt kohtunikud, advokaadid) andmeid.**

Lisaks sellele, et nende tegevus on avalikkuse huviorbiidis, on neil tavaliselt olemas ka kõik võimalused ja teadmised enda huvide kaitseks tsiviilkohtus, kui avaldatu ei peaks vastama ajakirjandusele esitatud nõuetele. Tulenevalt EIK praktikast ei õigusta üksnes avalik huvi poliitiku vastu tema lähedaste kohta andmete avalikustamist, kuid võib eeldada, et sellistel inimestel on olemas oskused ja võimalused enda õiguste kaitseks.

- **Kurjategijad, kahtlustatavad, süüdistatavad.**

Tõsiste kuritegude kajastamine on avalikkuse huviorbiidis. EIK praktikaga on kooskõlas ka andmete avalikustamine enne süüdimõistmist, eeldusel, et artiklist on selgelt aru saada, et süüdimõistvat otsust ei ole veel tehtud.

Andmekaitse Inspektsioon ei sekku reeglina ka siis, kui karistus on ära kantud ning kustunud ning inimene soovib kustutada internetist artikli kunagise kuriteo kohta. Selleks on inimesel võimalus pöörduda väljaande enda, otsingumootori pidaja või tsiviilkohtu poole. Andmekaitse Inspektsiooni sekkub üksnes juhul, kui seda õigustavad konkreetse juhtumi kaalukad asjaolud, näiteks alaealise huvid.

- **Inimese ettevõtluse või kutsetegevuse või muu avalikkusele suunatud tegevusega seotud andmed.**

Kutsetegevus ja ettevõtlus, avalikkusele kaupade või teenuste pakkumine seda kas eraisiku või FIEna tegevuse käigus, mis on suunatud inimese isiklikust sfäärist, pereringist väljapoole, ehk avalikkusele. Selle tegevuse kommenteerimine avalikus ruumis ei ole selline eraelu riive, mis vajaks kiirkorras korraaitseorgani sekkumist. Mainekahju ja laimussüüdistused tuleb lahendada tsiviilkohtus.

- **Vaidlus käib andmete õigsuse üle, sh au ja hea nime teotamise ning laimusüüdistused.**
Selle üle otsustamine, kas tegemist on ebaõigete andmetega ning kas ebaõigete andmete avaldamine oli õigusvastane ning kas väärtushinnangud olid kohased, on eelduseks ulatuslik asjaolude tuvastamine ja hindamine ning seda selleks on tsiviilkohus.
- **Andmed on avalikustatud üksnes paberväljaandes, tele või raadiosaates, mis pole tagantjärele vaadatav või kuulatav.**
Kuivõrd Andmekaitse Inspeksioon ei mõista välja kahjuhüvitisi ning ei otsusta ka paberväljannete müügilt korjamise üle, siis sellistel juhtudel tuleks kaebused lahendada tsiviilkohus.
- **Andmeid ei ole veel avalikustatud ning kaebaja soovib avalikustamist takistada** (nt antud nõusoleku tagasi võtta). Andmekaitse Inspeksioon ei tee ajakirjanduse osas eeltsensuuri. Eeltsensuur on EIK poolt rangelt hukka mõistetud. Küll aga on õigus pöörduda kohtu poole ja taotleda esialgset õiguskaitset.
- **Poolte vahel on juba samal teemal käimas kohtuvaidlus või vaidlevad pooled tsiviilõigusliku lepingu üle** (nt tõsielusaates osalejad, kes on sõlminud telesaate tootjaga lepingu saates osalemise kohta).
- **Inimene ise on enda kohta info meediale avalikustanud ning soovib seda hiljem tagasi võtta või kõrvaldada talle ebasobivaid kommentaare.**
Üldiselt peab inimene ette arvestama oma tegude tagajärgedega ning ei saa oodata, et keegi teine neid tagajärgi tema eest likvideerib. Kommentaaride eest vastutab lisaks kommentaaride kirjutajale ka portaali pidaja, kellele saab taolisi nõudeid esitada.
- **Eraisikute vaheline vaidlus suhtlusvõrgustikus või foorumis**
(tüüpiliselt naabrid või endised elukaaslased omavahel).

3. Meedia suhtes rakendatavad meetmed

Andmekaitse Inspeksioon sekkub ajakirjandusse kaebusepõhiselt. Kaebuse esitamisega ei alga automaatselt menetlus ning kaebuse esitaja ei saa menetluse alustamist nõuda. Erandlikel juhtudel sekkub inspeksioon meediasse omal algatusel. Sekkumise korral on inspeksioonil võimalik teha väljaandele soovitus/ettepanek/ettekirjutus:

- Sulgeda isikut tuvastavad andmed otsingumootoritele selliselt, et inimese nime otsingumootorisse sisestades ei oleks avaldatu leitav.
- Leviva väärpriktika puhul hoiduda edasisest väärpriktikast.
- Kõne alla tuleb vanale artiklile täienduse tegemine, nt kui ajakirjanduses käsitleti isikule esitatud kuriteosüüdistust, kuid isik mõisteti hiljem õigeks. Sellisel juhul on EIK pidanud sobivaks meetmeks esialgsele artiklile asjakohase täienduse lisamist.
- Erandlikel juhtudel teeb inspeksioon ettekirjutuse info avaldatu internetist eemaldamiseks ning andmete töötlemise lõpetamiseks (nt ebaseaduslikult saadud andmete jätkuv ebaseaduslik töötlemine).

Menetluse alustamise ajendiks saab olla küll kaebus, kuid kaebaja ei saa nõuda konkreetse meetme rakendamist.

Andmekaitse Inspeksioon ei mõista välja kahjuhüvitisi, ei kohusta avaldama vabandusi ega ebaõigete andmete ümberlükkamisi, reeglina ei vii ajakirjanike suhtes läbi väärteomenetlust, ei otsusta trükiväljaannete müügilt kokku korjamise üle.

Kui Andmekaitse Inspeksioon ei sekku, on inimesel võimalik enda õiguste kaitseks:

- võtta otse ühendust andmete avalikustajaga (sh nõuda, et algallikas omakorda korraldaks andmete avaldamise lõpetamise interneti otsingumootoritest),
- võtta ühendust portaali omanikuga⁵ portaali kasutajate loodud sisu, s.o kommentaaride jms osas,
- pöörduda [Pressinõukogusse](#), kui meediaettevõtte on ühinenud Pressinõukoguga ja ei täida ajakirjanduseetika koodeksit,
- pöörduda tsiviilhagiga maakohtusse. Hagiavalduse vormi leiab <https://www.kohus.ee/et/kohtumenetlus/dokumentide-vormistamisest>. Vajadusel saab kasutada riigi õigusabi <https://www.kohus.ee/et/oigusabi/riigi-oigusabi>.

⁵ Võrgulehe registreerijat saab tuvastada kasutades erinevaid whois-otsinguid, nt <https://www.whois.com/whois>, <https://uk.godaddy.com/whois> ning .ee domeenide puhul www.eis.ee ja .eu domeenide puhul www.eurid.eu.